

УДК 01:025.5]:027.7

Олена Дікунова,

завідувачка відділу Наукової бібліотеки Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Олена Лебедюк,

завідувачка відділу Наукової бібліотеки Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Створення бібліографічних покажчиків – складник інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки вишу

Визначено сутність науково-допоміжної бібліографії, розкрито дослідницькі аспекти діяльності фахівця-бібліографа при створенні вторинних інформаційно-бібліографічних ресурсів. Висвітлюється досвід Наукової бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» з підготовки та видання біобібліографічних, тематичних, краєзнавчих покажчиків.

К л ю ч о в і с л о в а: Наукова бібліотека КПІ ДВНЗ «КНУ», науково-допоміжна бібліографія, бібліографічні покажчики, наукова інформаційно-бібліографічна діяльність, біобібліографія, краєзнавча бібліографія.

Глобальна інформатизація, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій докорінно змінюють організацію та структуру бібліографічної діяльності, технологію бібліографічних процесів. Тому одним із пріоритетних завдань, які висуває сьогодення перед професійною бібліографічною спільнотою, є визна-

чення стратегічного напрямку розвитку наукової інформаційно-бібліографічної діяльності.

Відомо, що бібліографія є невід’ємним складником інформаційного середовища, інформаційна парадигма якої проголошує вторинно-допоміжну, посередницьку сутність у системі документних комунікацій.

Питанням удосконалення методів бібліографування, бібліографічного пошуку, якості бібліографічної продукції та організації оптимальної структури вторинних бібліографічних ресурсів в умовах активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій присвячено дослідження багатьох провідних науковців та фахівців-практиків. Основні аспекти бібліографування як аналітико-інтелектуального процесу, спрямованого на організацію ефективного доступу до джерел інформації, висвітлено у роботах Т. Добко, В. Леонова, К. Лобузіню, Л. Пономаренко, А. Соколова, Л. Трачук, Г. Швецової-Водки та ін.

Незважаючи на поширення і розвиток нових інформаційних технологій, створення різних баз даних (бібліографічних, реферативних, повнотекстових) як тематичних, галузевих, так і універсального змісту, які, безперечно, виконують провідну роль у науково-інформаційному задоволенні потреб науки, освіти, бібліографічні покажчики не втратили своєї актуальності і залишаються важливим джерелом у системі науково-інформаційного обслуговування. Саме комплексне використання електронних і друкованих джерел інформації дає змогу повноцінно задовольняти постійно зростаючі інформаційні запити користувачів інформації [1, с. 49].

На нашу думку, бібліографія за своєю суттю – діяльність інформаційна. А якщо говорити конкретно – документно-інформаційна, тобто діяльність з підготовки, організації та доведення до споживачів бібліографічної інформації. Професійні уміння аналізувати, оцінювати й синтезувати інформацію надають бібліографам можливість забезпечувати якісне довідкове та інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів.

Науково-допоміжна бібліографія – професійна діяльність, орієнтована головним чином на вирішення двох основних завдань: максимально повне представлення всіх документних ресурсів; диференційоване відображення документів з урахуванням потреб різних категорій користувачів. З огляду на визначені завдання, формуються структура і зміст як науково-бібліографічного покажчика загалом, так і його складових – передмови, анотацій, рефератів, оглядів, допоміжного апарату. Текст начерку, написаний бібліографом, – це не додаток до бібліографічного покажчика, а основний змістовий, смисловий компонент, де створюється своєрідний алгоритм висвітлення проблеми. Бібліограф бере на себе відповідальність,

яким чином найбільш оптимально донести інформацію до користувача, щоб вона сприяла його освітньо-науковій, професійній діяльності. Зрозуміло, бібліограф має бути відповідальним за надання максимально повної й достовірної інформації.

Фахівці-бібліографи виконують завдання якісно-змістовного перетворення інформації, що дає змогу поетапного переходу до синтезу нового знання. Створення різних вторинних інформаційно-бібліографічних ресурсів та доведення їх до користувачів взаємопов'язані. Вони ґрунтуються на знанні інформаційних потреб користувачів та на якісних показниках інформаційних продуктів і послуг.

Готуючи той чи інший бібліографічний покажчик, бібліограф зобов'язаний задіяти весь свій професіоналізм, інтелектуально-творчий потенціал для створення і реконструювання нового знання. Бібліограф повинен виступати інтерпретатором, котрий осмислює бібліографічну інформацію, встановлює її смисловий компонент. Як фахівець своєї справи, бібліограф мусить володіти спеціальними знаннями, аналітичним та креативним мисленням, професійною інтуїцією і на їх основі здійснювати пошук, відбирати й систематизувати матеріал, а також формувати свій особливий стиль його подання. Як наголошує відомий бібліографознавець В. Леонов, бібліографічна інтерпретація є особливим видом мистецтва. Це – професійне реагування на інформацію, в якому відображається психологічна особливість свідомості бібліографа [2, с. 69].

Бібліограф входить в інформаційне середовище в якості не тільки оглядача, а й співучасника. Продукти діяльності бібліографа – нові знання, отримані ним у результаті дослідницької діяльності, копійкою роботи з відбору, аналізу і синтезу, систематизації, а також інтерпретації інформації, яка у подальшому інтерпретуватиметься ще й користувачем. Як вдячний користувач, академік Д. Ліхачов слушно зауважував: «Хорошо составленный научно-вспомогательный указатель заменяет огромнейшие библиотеки... Трудно узнать о существовании нужной книги... Один хороший указатель... ценнее тысячи томов...» [3].

Отже, бібліографічну трансформацію знань можна визначити як взаємоперетворення особистісних знань бібліографа і користувача, як смисловий процес, як інтелектуальне завдання, що вирішується під час бібліографічної діяльності. Саме у цьому контексті можна говорити про

співтворчість бібліографа і користувача. Сутність бібліографічної трансляції знань – уміння правильно сприймати, розпізнавати й створювати нові знання.

Отже, сьогодні і користувач стає активним співучасником бібліографічного процесу. Така активність важлива для формування інформаційної культури в освітньо-науковому середовищі бібліотеки вишу.

Складання науково-допоміжних показників в останні роки стало пріоритетним напрямом наукової інформаційно-бібліографічної діяльності Наукової бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» (КПІ ДВНЗ «КНУ»).

Наша бібліотека має потужну ресурсну базу і чітко організований довідково-бібліографічний апарат для створення якісних бібліографічних показників: електронний каталог, власні й придбані електронні бази даних, традиційні (карткові): систематичний каталог і систематична картотека статей, тематичні картотеки, а також доступ до наукових і освітніх ресурсів мережі Інтернет.

Визначення тематики науково-бібліографічних, біобібліографічних показників ґрунтується на дослідженнях інформаційних потреб викладачів, аспірантів і студентів вишу. Наукова інформаційно-бібліографічна діяльність орієнтована на виконання навчально-виховних та науково-дослідних завдань. Наукова бібліотека КПІ ДВНЗ «КНУ» прагне забезпечувати всіх учасників навчального і наукового процесів повною, оперативною і актуальною інформацією.

У Бібліотеці вже багато років займаються підготовкою бібліографічних показників різних видів і жанрів. Ця робота постійно удосконалюється. Усі наявні бібліографічні показники представлені у друкованому та електронному вигляді (з повними текстами показників можна ознайомитися на веб-сайті Наукової бібліотеки КПІ ДВНЗ «КНУ» за посиланням: http://kdpu-library.ucoz.ru/index/bibliografichni_pokazhchiki/0-27). Показники різні за змістом, за обсягом, хронологічним охопленням, стилем оформлення. Але всі вони забезпечують якісну інформаційну підтримку навчально-методичної та науково-дослідної діяльності вишу.

Тематичні, проблемно орієнтовані бібліографічні показники, адресовані конкретним групам користувачів згідно з їх інформаційними потребами. Вони сприяють професійному вдосконаленню, самоосвіті, науково-дослідній роботі вик-

ладачів і студентів. Зокрема, це бібліографічні показники з педагогічної тематики: «Менеджмент і маркетинг у педагогіці та освіті», «Особистісно орієнтоване навчання та виховання», «Інноваційні методи навчання математики»; психологічної – «Терапевтична та консультативна психологія», «Ефективні методи роботи практичного психолога», «Особистість у кризових та екстремальних життєвих ситуаціях»; мовознавчої – «Лексикологія та лексикографія української мови», «Словотвір української мови», «Мова та стиль українських письменників»; бібліотекознавчої – «Бібліотеки навчальних закладів – світ нових можливостей і нові можливості світу»; управлінсько-економічної: «Організаційна та корпоративна культура», «Менеджмент – сучасна наука про управління», «Сучасна реклама та рекламна діяльність».

Бібліографічні показники праць наших викладачів сприяють рекламуванню інтелектуального капіталу вищого навчального закладу, розкривають результати наукової та навчально-педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу.

Фахівцями бібліотеки створено низку бібліографічних показників друкованих праць викладачів КПІ ДВНЗ «КНУ», що демонструють науковий та навчально-методичний доробок професорсько-викладацького складу вишу за 2010–2012, 2013, 2014, 2015 рр. У цих показниках представлено монографії, дисертації, науково-методичні, довідкові видання, підручники та навчальні посібники, публікації в наукових збірниках, матеріалах наукових конференцій, статті у періодичних фахових виданнях. На окремі друковані праці є посилання на електронні версії, представлені у відкритому доступі на сайті КПІ ДВНЗ «КНУ» (Open Journal Systems) і електронному архіві (репозитарії КПІ), що дає змогу безпосередньо перейти від бібліографічного опису до повного тексту. Посібники містять відомості про щорічні наукові конференції, проведені в КПІ, та збірники наукових і науково-методичних праць, видані кафедрами вишу. Кожне бібліографічне видання оснащене іменним показником викладачів (авторів, співавторів, редакторів, укладачів), що полегшує їх практичне використання.

До 85-річчя заснування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» нами підготовлено бібліографічний показник «Освітньо-інтелекту-

альний центр Дніпропетровщини». Це ґрунтовне видання створювалося з метою максимально повного виявлення та аналізу друкованих джерел і ресурсів Інтернету з історії вишу, становлення й розвитку факультетів, кафедр, наукових шкіл і лабораторій, вивчення науково-педагогічної спадщини наших учених. У покажчику вміщено матеріали, в яких висвітлюється історичний шлях вишу від інституту професійної освіти до національного університету; публікації про всіх його очільників – директорів, ректорів; відомих викладачів і випускників; знаних учених, засновників наукових шкіл. Представлено також основні творчі здобутки професорів, докторів наук, починаючи з 30-х років ХХ ст.; наукові та науково-методичні видання, засновниками й видавцями яких є кафедри КПІ ДВНЗ «КНУ». В іменному покажчику наведено прізвища всіх авторів, співавторів, упорядників, редакторів, згаданих у цьому бібліографічному виданні.

У сучасних умовах одним із засобів представлення наукової діяльності вищого навчального закладу та просування на інформаційний ринок наукових досліджень як окремих провідних учених, так і наукових колективів, є біобібліографія.

Науковою бібліотекою КПІ ДВНЗ «КНУ» започатковано видання біобібліографічних покажчиків, присвячених діяльності на ниві освіти та педагогічної науки вчених вишу. Зокрема, це серія «Пам'яті професорів Криворізького педагогічного», представлена такими покажчиками: «Володимир Костянтинович Буряк: життя, віддане педагогічній науці: до 70-річчя від дня народження ректора (2000–2010 рр.) Криворізького державного педагогічного університету»; «Фундатор педагогічної освіти Кривбасу Павло Іванович Шевченко (до 85-річчя від дня народження ректора (1979–2010 рр.) Криворізького державного педагогічного інституту / університету»; «Відкритий Всесвіт Валерії Семенівни Пікельної (на пошану пам'яті доктора педагогічних наук, професора Криворізького державного педагогічного інституту / університету»); «Видатний геоботанік України (до 100-річчя від дня народження професора І. А. Добровольського)». Інша серія «Вчені-ювіляри Криворізького педагогічного» презентує біобібліографічні покажчики: «Берегиня української історії Валентина Олексіївна Шайкан (до ювілею доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України та правозна-

вства Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»)» і «Професор Алла Лобанова: шлях у соціологічній науці (до ювілею доктора соціологічних наук, професора, завідувача кафедри соціології та економіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»)».

У наведених вище працях подається біографічний нарис, що містить характеристику найважливіших напрямів професійної, педагогічної та громадської діяльності відомого вченого; хронологію основних дат його життя та діяльності; бібліографію творчої спадщини; матеріали про життєвий шлях і науково-педагогічну та громадську діяльність, про наукову школу, засновником якої був вчений; спогади колег, учнів. Іменний покажчик як складова допоміжного апарату дає змогу відшукати всіх осіб, згаданих у біобібліографічному посібнику.

Біобібліографічні покажчики дають змогу відтворити реальний образ ученого, відстежити формування, розвиток його наукових ідей, розкрити внесок у наукові дослідження. Наш досвід доводить, що якість біобібліографічних покажчиків великою мірою залежить від ретельного попереднього дослідження фахівця-бібліографа. Саме така робота дає змогу максимально повно виявити публікації вченого та літературу про нього. У нашій установі вона здійснюється в тісному контакті з ученими, адже тільки плідна співпраця бібліографів і науковців забезпечує якісний фаховий рівень покажчика.

Укладені за науково-обґрунтованою методикою біобібліографічні покажчики та покажчики праць викладачів, їх видання та презентації слугують рекламою потужного інтелектуального потенціалу науковців, сприяють формуванню позитивного іміджу вищого навчального закладу.

Велику увагу наші фахівці приділяють створенню краєзнавчих бібліографічних покажчиків, адже бібліотечне краєзнавство стає одним із пріоритетних напрямів бібліотечної науки, теорії, практики, освіти і воно потребує системного бібліотечно-інформаційного забезпечення й обслуговування. Центрами краєзнавчої бібліографії є, як правило, обласні наукові бібліотеки, але до створення і розповсюдження краєзнавчих бібліографічних ресурсів останнім часом дедалі активніше долучаються й бібліотеки вишів.

Формування та постійне вдосконалення науково-бібліографічної бази з питань краєзнавства є

одним із важливих завдань Наукової бібліотеки КПІ ДВНЗ «КНУ». У такий спосіб ми істотно підносимо якість інформаційно-бібліографічного сервісу, досягаємо максимально повного задоволення краєзнавчих потреб користувачів.

У 2013 р. Бібліотекою було підготовлено фундаментальний бібліографічний покажчик «Моє славетне Криворіжжя». Його мета – привернути увагу до досліджень історії міста, проблем сьогодення Кривбасу, активізувати культурно-історичні традиції, спрямувати наукові краєзнавчі здобутки на розв'язання соціально-економічних, екологічних, культурно-мистецьких та освітніх питань. Створенню покажчика передувала копітка робота з пошуку, відбору, систематизації та аналізу документів, присвячених Кривому Рогу.

Джерельна база покажчика розкриває весь спектр наявної інформації про Криворіжжя, яка зберігається в фондах Наукової бібліотеки КПІ ДВНЗ «КНУ». Хронологічні рамки відбору документів 1956–2012 рр. Видання складається з 12 тематичних розділів, у яких представлено матеріали з історії, природних ресурсів, екологічних проблем міста, політичного, соціально-економічного, спортивного життя та медичного обслуговування населення Кривого Рогу. Належне місце посідають праці, присвячені питанням освіти та культурно-мистецькому розвитку регіону. В окремий розділ винесено джерела з методики викладання різних шкільних предметів із застосуванням краєзнавчих матеріалів. Вони сприятимуть піднесенню рівня навчально-методичної роботи педагогів.

За кілька місяців покажчик «Моє славетне Криворіжжя» став бестселером, привернув увагу усієї краєзнавчої спільноти міста. Наукова бібліотека КПІ ДВНЗ «КНУ» має намір підготувати друге, доопрацьоване і доповнене, видання покажчика, яке включатиме не тільки нові джерела, що надійшли до фонду бібліотеки, а й Інтернет-ресурси.

На наше переконання, у царині формування та використання власних друкованих і електронних інформаційно-бібліографічних ресурсів книгозбірні вишів мають віддавати перевагу бібліографіям провідних вчених, краєзнавчим бібліографічним посібникам з метою розкриття наукового потенціалу ВНЗ, подальшого нарощування наукових досліджень, що сприятиме формуванню позитивного іміджу освітянської й культурно-просвітницької діяльності регіону. Особливе

значення краєзнавчі покажчики мають для вивчення історії розвитку регіональної науки.

Сучасне інформаційне середовище, в якому функціонують бібліотеки, характеризується стрімким розвитком новітніх технологій. Саме вони істотно оновлюють інформаційно-бібліографічну діяльність. В останні роки дедалі актуальнішою для бібліотек вишів стає проблема трансформації інформаційно-бібліографічного обслуговування своїх користувачів відповідно до вимог інформаційного суспільства. Йдеться про електронні покажчики, які містять повнотекстові й бібліографічні ресурси, а також професійно відібрані й систематизовані веббібліографічні ресурси, що дає змогу користувачам оперативної отримувати актуальну інформацію. Адже вони не тільки здатні замінити першоджерела, але й скоротити час на пошук необхідної інформації. Електронні технології дозволяють здійснити комплексний підхід до отримання користувачами різноманітних інформаційних матеріалів, зокрема, й наукових ресурсів відкритого доступу. Бібліографічна інформація, будучи основою інформаційної діяльності, у сучасних умовах стає ще й інструментом орієнтації в мережевих ресурсах, слугує переходом до кінцевого результату інформаційно-бібліографічного обслуговування – повнотекстового документа.

Електронна довідково-бібліографічна діяльність є найбільш перспективною формою обслуговування віддалених користувачів в інформаційному середовищі.

Звичайно, з розвитком комп'ютеризації інформаційно-бібліографічної роботи істотно зростатимуть вимоги до бібліографів, до їх кваліфікації, їх творчого, інтелектуального потенціалу, здатності витримувати динамічно зростаючі навантаження. Постійно високий попит на електронну бібліографічну продукцію потребуватиме, у першу чергу, бібліографів-професіоналів, а саме, адміністраторів бібліографічної системи, експертів бібліографічних знань, бібліографів-навігаторів тощо. Слід наголосити, що цей тренд максимально враховується у корпоративних проектах бібліотек вищих навчальних закладів.

Отже, підготовка й видання бібліографічних покажчиків – комплексна науково-інформаційна допомога користувачам бібліотек. Книгозбірні вишів, формуючи власні інформаційно-бібліографічні ресурси, створюють свої сторінки в бібліографічному репертуарі регіону, країни, світу.

Список використаних джерел

1. Добко Т. Бібліографічний покажчик у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів / Т. Добко, В. Шаріна // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 6. – С. 48–49.
2. Леонов В. П. Библиография как профессия : монография / В. П. Леонов. – Москва : Наука, 2005. – 128 с.
3. Лихачёв Д. Поэзия труда библиографа [Электронный ресурс] / Д. Лихачёв. – Режим доступа : http://www.lihachev.ru/pic/site/files/fulltext/poezia_truda_bibliografa_1980.pdf
4. Лобузін К. Електронне середовище як засіб формування комплексних бібліографічних ресурсів Національної бібліотеки [Електронний ресурс] / К. Лобузін // Вісник Львів. ун-ту. Серія «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології». – Львів, 2012. – Вип. 7. – С. 254–260. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlukbit_2012_7_18.pdf
5. Остапчук Ю. А. Інформаційно-бібліографічна система університетської бібліотеки: зміст, організація, використання / Ю. А. Остапчук. – Рівне, 2011. – 289 с.
6. Скорик І. О. Трансформація системи довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування наукової бібліотеки університету в умовах впровадження інформаційних технологій / І. О. Скорик // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 21–23 травня 2007 р. – К., 2007. – С. 124–126.
7. Трачук Л. Ф. Классификация электронной библиографической продукции / Л. Ф. Трачук, Г. Н. Швецова-Водка // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 8. – С. 33–46.
8. Щитинська Г. Методика укладання біобібліографічних покажчиків / Г. Щитинська // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матер. Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Нац. ун-т «Львівська політехніка», 25 жовтня 2012 р.). – Львів, 2012. – С. 482–490.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2016 р.

UDC 01:025.5]:027.7

Olena Dikunova,

head of information-bibliographical department, Scientific Library of Kryvyi Rih Pedagogical Institute of State Higher Education Institution «Kryvyi Rih National University»

Olena Lebediuk,

head of scientific-methodical department, Scientific Library of Kryvyi Rih Pedagogical Institute of State Higher Education Institution «Kryvyi Rih National University»

CREATING BIBLIOGRAPHIC INDEXES AS A PART OF SCIENTIFIC INFORMATIONAL-BIBLIOGRAPHICAL WORK OF A UNIVERSITY LIBRARY

The essence of auxiliary scientific bibliography is defined. Research-based aspects of professional bibliographer's work in the course of production of secondary information-bibliographic resources are revealed. Paper dwells upon the priority aspect of scientific bibliographic work of Scientific Library of Kryvyi Rih Pedagogical Institute of State Higher Education Institution «Kryvyi Rih National University», which comprises creating and publishing biobibliographic, thematic, and regional studies indexes.

К е у в о р д с: auxiliary scientific bibliography, bibliographic indexes, scientific information-bibliographic activity, biobibliography, regional bibliography, university library.

УДК 01:025.5]:027.7

Елена Дікунова,

заведующая отделом Научной библиотеки Криворожского педагогического института ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

Елена Лебедюк,

заведующая отделом Научной библиотеки Криворожского педагогического института ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

СОЗДАНИЕ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ УКАЗАТЕЛЕЙ – СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕКИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Определена суть научно-вспомогательной библиографии. Раскрыты исследовательские аспекты деятельности специалиста-библиографа при создании вторичных информационно-библиографических ресурсов. Рассмотрен опыт Научной библиотеки Криворожского педагогического института ГВУЗ «Криворожский национальный университет» по подготовке биобиблиографических, тематических, краеведческих указателей.

К л ю ч е в ы е с л о в а: научная библиотека КПИ ГВУЗ «КНУ», научно-вспомогательная библиография, библиографические указатели, научная информационно-библиографическая деятельность, биобиблиография, краеведческая библиография.